

Synagoga Izaaka na Kazimierzu

2022-01-21

W kolejnym odcinku cyklu #krakowheritage zapraszamy na Kazimierz do okazałego budynku synagogi Izaaka. Bogata i burzliwa historia bożnicy, odzwierciedlająca losy Krakowa i Kazimierza, sięga pierwszej połowy XVII wieku - została uroczystie otwarta w 1644 roku.

Usytuowana na krakowskim Kazimierzu synagoga Izaaka jest wpisana do rejestru zabytków pod nr A-32. Jedną z okazałych krakowskich bożnic została wybudowana z inicjatywy Izaaka Jakubowicza (właśc. Ajzyka Jekelesa) na prośbę jego żony Brajndli, która w ten sposób chciała podziękować za powodzenie i szczęście swojej rodziny.

Sprzeciw wobec budowy

Budowę opóźniał sprzeciw prepozyta klasztoru kanoników regularnych laterańskich przy kościele Bożego Ciała – księdza Marcina Kłoczyńskiego. Twierdził on, że bożnica będzie znajdowała się blisko chrześcijańskich domów i może się zdarzyć, iż kapłani niosąc wiatyk, przejdą koło synagogi. Według niego byłoby to wielce niestosowne. Jakubowicz w końcu jednak zdołał przekonać do swoich racji biskupa krakowskiego Jakuba Zadzikę i w 1644 roku nastąpiło uroczyste otwarcie bożnicy. Jej budowniczym był włoski architekt Giovanni Trevano.

W 1656 roku, podczas potopu szwedzkiego, synagogę obrabowano, a w trakcie zarazy z 1679 roku jej opiekunowie uciekli, zabierając ze sobą cenne wyposażenie. Przekazali je do synagogi w Opatowie, skąd już nie wróciło w całości.

Pierwszą niewielką przebudowę obiektu przeprowadzono w XIX wieku, przenosząc główne wejście z elewacji południowej na zachodnią. W 1924 roku przed wejściem dobudowano dwubiegowe schody z balustradami i centralnym gankiem arkadowym przeznaczonym dla kobiet. Zaprojektował je Zygmunt Prokiesz. Do 1939 roku przed synagogą znajdował się obszerny plac, na którym odbywało się targowisko rybne.

Wojenne zniszczenia

Podczas II wojny światowej hitlerowcy doprowadzili do znacznej dewastacji wnętrza synagogi oraz przepadku jej cennego wyposażenia, w tym kutej altanowej bimy (podwyższone miejsce, z którego odczytywana jest Tora oraz księgi prorockie i prowadzone są modlitwy), która stała w centralnej części budynku. 5 grudnia 1939 roku hitlerowcy nakazali urzędnikowi Gminy Żydowskiej Maksymilianowi Redlichowi spalić zwoje Tory. Redlich odmówił, za co został rozstrzelany przed wejściem do bożnicy.

Kilka miesięcy później w synagodze urządzono pracownię teatralną, a w latach 1943-1944 jako malarz dekoracji pracował tu Tadeusz Kantor.

Powojenna historia

Po zakończeniu wojny przez pewien czas w synagodze mieściły się magazyny miejskie. W 1946 roku zniszczoną bożnicę planowano przebudować na świątynię Polskiego Narodowego Kościoła Katolickiego. Plany te nie powiodły się ze względu na protesty Kongregacji Wyznania Mojżeszowego w Krakowie, która starała się odzyskać synagogę.

W połowie XX wieku budynek przejął Związek Polskich Artystów Plastyków, który wyremontował obiekt i urządził w nim pracownię rzeźbiarską. Pracownia znajdowała się tu do 1969 roku. Opuszczona synagoga stopniowo popadła w ruinę. W 1981 roku wybuchł pożar, który spustoszył jej wnętrze.

W 1989 roku bóżnica została zwrócona krakowskiej Gminie Żydowskiej. W 1992 roku nad głównym wejściem dobudowane zostały dwubiegowe schody z balustradami i centralnym gankiem arkadowym przeznaczonym dla kobiet. Pierwotnie w ich miejscu znajdowała się drewniana, zadaszona klatka schodowa. Wejście to oddziela od ulicy niewielki dziedziniec z ogródkiem.

Cenna architektura

Główna sala modlitewna synagogi o wymiarach 12 m na 16,9 m, mająca 14 metrów wysokości, jest przykryta sklepieniem kolebkowym z lunetami o bogatej geometrycznej dekoracji stiukowej złożonej z profilowanych listew. W zachodniej części znajduje się prostokątny przedsionek, nad którym na piętrze umiejscowiona jest empora (element architektoniczny najczęściej o charakterze antresoli), w której dawniej znajdował się babiniec, czyli wydzielona część przeznaczona dla kobiet. Od głównej sali oddziela ją pięć arkad renesansowych z ustawionymi na balustradzie tokańskimi kolumnami. Empora nawiązuje do krużganków renesansowych i jest jednym z najokazalszych zastosowań tego typu w architekturze synagogałnej.

Na ścianach sali głównej i babinca, znajduje się obszerny kompleks polichromii w postaci tekstów liturgicznych w ozdobnych obramieniach. Większość z nich odkryto podczas prac restauracyjnych prowadzonych w latach 90. XX wieku. W inskrypcji fundacyjnej umiejscowionej w sali głównej na ścianie południowej znajduje się chronogram 426 wskazujący na 1665 lub 1666 rok. Na pozostałych ścianach najstarsze inskrypcje pochodzą z XVII i XVIII wieku.

W centrum ściany wschodniej znajduje się zrekonstruowany w latach 1994-1995 wczesnobarokowy Aron ha-kodesz (szafa ołtarzowa w postaci ozdobnej drewnianej skrzynki służąca do przechowywania zwojów Tory), zwieńczony wypukłymi tablicami Dekalogu. Dawniej arka poprzedzona była kamiennymi schodami zamkniętymi bogato zdobioną, metalową bramką. Na środku znajdowała się kuta bima w kształcie baldachimu, będąca kopią bimy z Synagogi Starej (znajdującej się przy ul. Szerokiej). Fundamenty obu tych elementów zostały w synagodze specjalnie zaznaczone. Na południowej ścianie budynku zachowało się dawne, główne wejście, które ujęte jest w kamienny portal, zwany fortecznym.

Obecnie synagoga jest dostępna tylko z zewnątrz (wejście do środka nie jest możliwe). Z uwagi na duży stopień zawilgocenia ścian i destrukcji murów synagogi, a co za tym idzie bardzo duże koszty remontu, podjęte przez Gminę Żydowską przedsięwzięcie przywrócenia obiektu do należącego stanu

**Magiczny
Kraków**

technicznego i estetycznego zostało rozłożone na etapy. Pierwsze etapy związane z osuszeniem murów i izolacją oraz z remontem konserwatorskim elewacji wykonano w 2019 i 2021 roku. Planowane jest kontynuowanie prac. Dotychczasowe dofinansowanie z budżetu miasta remontu i prac konserwatorskich wyniosło łącznie 300 tys. zł i stanowiło ponad 65 proc. poniesionych kosztów.

Opis przygotowano w oparciu o dostępne źródła historyczne i Gminy Żydowskiej oraz rys historyczny zawarty w programach prac konserwatorskich.

W cyklu #krakowheritage, którego wszystkie odcinki można znaleźć [tutaj](#), prezentujemy krakowskie zabytki odnowione przy wsparciu miasta. Zachęcamy do spacerów szlakiem krakowskich renowacji i poznawania lub okrywania na nowo najpiękniejszych obiektów, a także oznaczania ich hasztagiem #krakowheritage – wspólnie pokażmy, że jesteśmy dumni z efektów opieki nad zabytkami naszego miasta.